

СИНТАКСОСТИЛЕМЕ РЕДА РИЈЕЧИ НАСТАЛЕ УПОТРЕБОМ ВЕЗНИЧКО-ИНТЕНЗИФИКАТОРСКИХ КОНСТРУКЦИЈА У СТАНДАРДНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Апстракт: У раду се, на грађи књижевноумјетничког, публицистичког, научног и административног функционалног стила стандардног српског језика, анализира статус структура са онеобичајеним редом ријечи оформљених употребом везничко-интензификаторских спојева. Класификација типова стилистички маркираних структура у овом раду подразумијеваће, најприје, стилематичну, а потом и стилогену анализу издвојених структура, те тумачење њихових информативних и емфатичких вриједности у датом контексту.

Кључне ријечи: везничко-интензификаторске конструкције, синтаксостилеме реда ријечи, стилогеност, стилематичност, емфаза

Удаљавање од уобичајене нефигуративне употребе језика остварује се у оквиру поступака интензивирања кориштењем везничко-интензификаторских конструкција. Везничко-интензификаторски спојеви најчешће се умећу у координиране синтагме, мијењају равноправност чланова синтагме, и тиме обезбјеђују стилематичност управо оном синтагматском члану који интензификују. До тада равноправни члан координиране синтагме, сада интензивирањем везничко-интензификаторским спојем, на себе преузима већи и комуникативни и емоционални значај. У оваквим случајевима се „координација преводи у својеврсну градацију: разбија се комуникативна равноправност чланова и међу њима успоставља комуникативно-емоционална градација”. (М. Ковачевић 2000: 330) Стилематичност ових структура произлази из новонастале неравноправности граматички равноправних чланова координираних синтагми, чиме истакнута ријеч постаје и комуникативно и емфатички битнија од претходне.

Везничко-интензификаторске конструкције којима се истиче један од чланова координиране синтагме могу бити разнолике, а најчешће су: *али и, а и, а ни, али ни, па и, па ни, те и, те ни*. У адверзативно-копулативним спојевима *а и, али и, а ни* и *али ни*, није ријеч о употреби двају координираних везника. Наиме, први дио структуре је координирани везник, а други интензификатор. Структуре у којима је употријебљен овакав спој увијек су копулативне, јер оба координирана везника не могу задржати граматичко

¹ ninaceklic@yahoo.com

значање координације, без обзира на њихову семантичку разлику. (в. о томе: М. Ковачевић 1998:254–257)

Не примјењују се само лингвостилистички поступци интензификације везничко-интензификаторским конструкцијама на координиране синтагме, већ и на субординиране, и то спојевима *и то, па ни, но и и*. „А унутар тих синтагми најбоље се и уочава њихова интензификаторска функција, јер у субординираној синтагми она више није комбинована с било каквом граматичком функцијом.“ (М. Ковачевић 2000: 330)

Анализу стилематичности и стилогености синтаксостилемских структура оформљених наведеним интензификаторским поступком провешћемо на ексцерпираним примјерима² класификованим по типовима у

² Примјери које у раду наводимо ексцерпирани су из следећих прозних дјела књижевноумјетничког функционалног стила: Албахари, Д. (Д. Албахари, СП) – Давид Албахари, *Светски путник*, Стубови културе, Београд, 2004; Албахари, Д. (Д. Албахари, МР) – Давид Албахари, *Мрак*, Народна књига, Београд, 1997; Албахари, Д. (Д. Албахари, П) – Давид Албахари, *Пијавице*, Стубови културе, 2005; Андрић, И. (И. Андрић, СП) – Иво Андрић, *Сабране приповетке*, Завод за уџбенике, Београд, 2008; Андрић, И. (И. Андрић, ЗПП) – Иво Андрић, *Знакови поред пута I*, Народна књига, Београд, 2005; Басара, С. (С. Басара, ИУС) – Светислав Басара, *Изгубљен у самопослузи*, Дерета, Београд, 2008; Басара, С. (С. Басара, УИППБ) – Светислав Басара, *Успон и пад Паркинсонове болести*, Дерета, Београд, 2006; Братић, Р. (Р. Братић, СОЗ) – Радослав Братић, *Страх од звона*, СКЗ, Београд, 1992; Вучковић, Р. (Р. Вучковић, ЗС) – Радован Вучковић, *Збогом, Сарајево*, Просвета, Београд, 1994; Десница, В. (В. Десница, П) – Владан Десница, *Приповетке*, БИГЗ, Јединство, Београд, Приштина, 1993; Дучић, Ј. (Ј. Дучић, ГИХ) – Јован Дучић, *Градови и химере*, Библиотека Сабрана дела / Јован Дучић; том 2, Београд, 2008; Јосић Вишњић, М. (М. Јосић Вишњић, СП) – Мирослав Јосић Вишњић, *Сабране приповетке*, Драганић, Београд, 1995; Капор, М. (М. Капор, 111П) – Момо Капор, *III прича*, New public, Подгорица, 2001; Ненадић, Д. (Д. Ненадић, П) – Добрило Ненадић, *Поплава*, Народна књига, Београд, 1982; Ненадић, Д. (Д. Ненадић, Д) – Добрило Ненадић, *Доротеј*, Народна књига, Београд, 2005; Ненадић, Д. (Д. Ненадић, ДЖ) – Добрило Ненадић, *Деспот и жртва*, Народна књига, Београд, 2004; Ненадић, Д. (Д. Ненадић, РОО) – Добрило Ненадић, *Роман о Обилићу*, Народна књига, Београд, 1990; Пекић, Б. (Б. Пекић, ХАН) – Борислав Пекић, *Ходочашће Арсенија Његована*, Просвета, Београд, 1970; Селенић, С. (С. Селенић, ТМ) – Слободан Селенић, *Тимор mortis*, Свјетлост, Сарајево, 1990; Селенић, С. (С. Селенић, П) – Слободан Селенић, *Пријатељи*, Матица српска, Нови Сад, 1982; Селенић, С. (С. Селенић, ОИО) – Слободан Селенић, *Очеви и оци*, Свјетлост, Сарајево, 1990; Селимовић, М. (М. Селимовић, О) – Меша Селимовић, *Острво*, Изабрана дела, Београд, 2008; Селимовић, М. (М. Селимовић, Т) – Меша Селимовић, *Тврђава*, Свјетлост, Сарајево, 1991; Црњански, М. (М. Црњански, РОЛ) – Милош Црњански, *Роман о Лондону*, Библиотека Миленијум, Београд, 2006. Научни функционални стил: Ковачевић, М. (М. Ковачевић, СГСФ) – Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Кантакузин, Крагујевац, 2000; *Поетика Матије Бећковића*, (ПМБ) – Приредили: М. Вукићевић, Н.

складу са критеријумом наглашености појединих синтаксичких конституената. Ову врсту класификације изабрали смо јер је помоћу ње могуће објаснити утицај поступка интензификације везничко-интензификаторским спојевима на ред ријечи у српском језику који њиме постаје стилистички обиљежен, али и на информативне и емфатичке вриједности појединих чланова у реченици. Дакле, све забиљежене примјере овога типа разврставамо у сљедеће типове:

- ❖ Предикат (1) и именски (прилошки) предикат (1.1.) истакнут везничко-интензификаторским спојевима;
- ❖ Субјекат (2) наглашен употребом везничко-интензификаторских спојева;
- ❖ Интензификација објекта (3) везничко-интензификаторским спојевима;
- ❖ Наглашавање адвербијалних одредби (4) везничко-интензификаторским конструкцијама;
- ❖ Истицање атрибута (5) поступком интензификације.

Интензификацију предиката везничко-интензификаторским спојем (1) репрезентују сљедећи примјери:

(1) Све што се роди на једном тлу носи боју и атмосферу тла на којем се родило: у Грчкој, идеја о лепоти; у Египту, идеја о смрти; у Палестини, идеја о Богу. *И то* о Богу хришћанском, који суди али и прашта, убија али и васкрсава, који је строг али и нежан, и који пуно грми али мало обара. (Ј. Дучић, ГИХ, 276); Сама личност овог пророка осветљава својим блеском, али и заслепљује као сунце. (Ј. Дучић, ГИХ, 272); Никад није имао с њим никаква сукоба или и само несугласице, увијек су један с другим лијепо опходили; кад би поп прошао под његовим прозорчетом измијенили би добројутро или добравече, па и дометнули покоју ријеч. (В. Десница, П, 63).

У датим структурама поступком интензификације издвојен је, те додатно наглашен, рематски дио. Својим структурним ткањем и експресивношћу издваја се прва међу набројаним реченицама овога типа: (Све што се роди на једном тлу носи боју и атмосферу тла на којем се родило: у Грчкој, идеја о лепоти; у Египту, идеја о смрти; у Палестини, идеја о Богу. *И то* о

Вуковић, М. Ковачевић, Октоих, Подгорица, 1995; Поповић, Ј. (Ј. Поповић, ОДВ) – Јустин Поповић, *О духу времена*, Народна књига, 2005. Публицистички функционални стил: Блиц – *Блиц*, дневне новине из Београда; Вечерње новости – *Вечерње новости*, дневне новине из Београда. Административни функционални стил: (ПЗ) *Привредно законодавство, књига пета*, Издавачка књижевница Геце Кона, Београд, 1930; (СЗКЈ) *Стечајни закон за Краљевину Југославију*, Издавачка књижевница Геце Кона, Београд, 1930.

Богу хришћанском, који суди али и прашта, убија али и васкрсава, који је строг али и нежан, и који пуно грми али мало обара. (Ј. Дучић, ГИХ, 276)). Да бисмо је могли објаснити, навели смо и реченицу која јој претходи. Она експлицитно елиптичним конструкцијама казује о битним обиљежјима неких земаља. Елипса је саздана на принципу једнакости: Грчка = идеја о љепоти; Египат = идеја о смрти; Палестина = идеја о Богу. На ову реченицу наставља се парцелат са зачудно употребљеним везничко-интензификаторским спојем *и то* у иницијалној позицији. Након тога писац вјешто понавља у основној структури већ именовану лексему *Бог*, исказану зависном синтагмом са постпонованим конгруентним атрибутутом *хришћански*. Дакле, синтаксостилемска структура осложава се и поступком пермутације. Лексема *Бог* троструко је истакнута: поступком понављања, осамостаљивања и инверзијом. У наставку реченице слиједе бинарне антонимне структуре глагола увезане везничко-интензификаторским спојем *али и*, у којима други, интензификовани глагол увијек преузима семантичку и информативну превласт над оним претходно наведеним. *Хришћански Бог* више *прашта* но што *суди*, више *васкрсава* но што *убија*, иако је *строг*, он је и *њежан*. *Грми* али *не обара*. Низањем синтаксостилема створених многим различитим лингвистичким поступцима, од осамостаљивања, пермутације, до интензификације, Ј. Дучић овако осмишљеном реченицом, читаоцу сасвим аналитички, чак и научно, предочава истину о *Богу хришћанском*.

Наредни примјери (1.1.) представљају интензификоване именске (прилошке) предикате, односно њихове предикативе:

(1.1.) Ова фирма постала је синоним за грађевинске послове у Бањалуци, али и предмет бројних спекулација. (Блиц, 5112, 9. 5. 2011, 13); Мит о Богу је најлепша али и и најчуднија и најсвирепија човекова творевина: једина у којој човек сам себе одриче, преносећи све своје на извор који је ван њега, и на вољу која је изнад њега! (Ј. Дучић, ГИХ, 270); Африка, то првога дана изгледа не нови континент, него нова звезда; и то нова и незнана звезда која се стропоштала на усијано море, и запалила целу пучину. (Ј. Дучић, ГИХ, 306); Искуснији сам, а и паметнији, од Богдана који се усудио да Јелену почеше баш на томе месту,... (Д. Ненадић, Д, 75); Кока, шеф персонала, блиједа црнка с упалим, озбиљним очима, имала је у опхођењу нешто одрешиито, па и реско. (В. Десница, П, 297); Међутим, ми данас верујемо обратно: да је, напротив, живот тај ходник, и то ходник између две смрти – једне из које смо дошли и друге у коју ћемо отићи. Ходник кратак, и тесан, и таман. (Ј. Дучић, ГИХ, 310).

У свим потврдама овога типа наглашени предикатив долази као додатна информација, те у оквиру проширеног рематског језгра представља његов фокус. Информативна анализа примјера: (Међутим, ми данас верује-

мо обратно: да је, напротив, живот тај ходник, *и то* ходник између две смрти – једне из које смо дошли и друге у коју ћемо отићи. Ходник кратак, и тесан, и таман. (Ј. Дучић, ГИХ, 310)) захтијева, најприје да одредимо ново у саставу рематског језгра цијеле структуре. То је, засигурно, лексема *живот* у синтаксичкој функцији субјекта. Лексема *живот* поистовјећује се са лексемом *ходник*, која је већ спецификована показном замјеницом *тај*. Она је, дакле, дато у оквиру рематског језгра. Међутим, реченични и емфатички акценат у даљем дијелу структуре јесте управо на лексеми *ходник* која је најприје поновљена, па наглашена везничко-интензификаторским спојем *и то*, затим опет поновљена, потом парцелацијом осамостаљена. Напосљетку, истакнута је и постпонованим конгруентним атрибутима. Лексема *ходник* информативно је тежиште цијеле реченице уведено преко рематског језгра претходне реченице.

Наглашавање субјекта најчешће интензификованог везничко-интензификаторским спојевима *али и*, *па и* и *и то* (2) потврђују сљедећи примјери:

(2) На вечно коначиште испратили су га породица, бројни пријатељи, представници политичког, јавног и културног живота, *као и* његове колеге по перу. (Вечерње новости, 19. 4. 2011, 33); Код ухапшених је нађена извесна сума новца, *као и* документи. (Блиц, 5112, 9. 5. 2011, 15); Ово су само неки од предмета за које студенти, *али и* поједини професори сматрају да су непотребни за изучавање на факултетима. (Блиц, 5112, 9. 5. 2011, 8); Сви други су грешни, *па и* ти, учо, и сви ви, и свачији ћаћа и матер. (Р. Брагић, СОЗ, 105); Лађари на првом месту, *али и* возари, *али и* сви они прости грбчари што раде на разваљивању, одвајању и предвајању, преносу и утовару камена, (...) (Д. Ненадић, ДЖ, 153); Међу њима се створило лијепо пријатељство, *па и* више од пријатељства. (М. Селимовић, Т, 258); Уредник је непотребно бринуо; текст је привукао пажњу читалаца, и већ онога дана када је објављен почеле су да пристижу електронске поруке, а затим, неколико дана касније, појавила су се и права, старомодна писма, две-три разгледнице, *па и* један омањи пакет који из безбедносних разлога, нисам никад отворио,... (Д. Албахари, П, 133); Тако је боље, много боље, јер остављам простор за наду да се приче, *па и* ова, ипак могу испричати. (Д. Албахари, МР, 148); Гаја Флечера смо пронашли у његовој канцеларији, у којој је сваки комад намештаја, *па и* столице предвиђен за посетиоце, био покривен новинским исечцима, документима, фотографијама, фасциклама и укориченим годиштима разних новина и недељника. (Д. Албахари, СП, 35).

У највећем броју потврда овога (2) типа ријеч о кидању координираних синтагматских веза, гдје се чланови координираних субјекатских синтагми раздвајају уметањем других реченичних конституената, да би се на крају истакао други члан субјекатске синтагме. Неријетко је он финално по-

зициониран и тиме посебно истакнут. Оваквим размјештањем директно се ремети устаљени ред ријечи у српском језику. С обзиром да је оформљен лингвостилистичким поступком, ријеч је о синтаксостилемама реда ријечи обиљеженим афективношћу, те информативном наглашеношћу. Донекле се разликују конструкције истакнуте спојем *и то*, које су најчешће праћене поступцима осамостаљивања и палилошког понављања. Код њих се, наиме, ради о додатном наглашавању својстава већ именованог појма: (Не постоји учење него обред, ни живот него кајање. *И то* кајање за нешто што се није ни проживело ни разумело; кајање за грехе туђе више него за своје. (Ј. Дучић, ГИХ, 135)). Лексема *кајање* у функцији субјекта у наведеном примјеру понавља се три пута у различитим реченичним позицијама, које јој прибављају различите информативне вриједности. У првој реченици наведеног примјера лексема *кајање* представља рематизовани субјекат смјештен у финалну реченичну позицију. У другој реченици, та лексема је наглашена употребом везничко-интензификаторског споја *и то*, па се њиме она поново наглашава, с тим што је у овом случају тематизована и представља ново у саставу теме. Посљедњим сегментом у примјеру ова лексема се још једанпут додатно појашњава и понавља.

Структура реченице: (Сва је изграђена на софистичком принципу и критеријуму: човек је мера свих ствари, видљивих и невидљивих, *и то* – европски човек. (Ј. Поповић, ОДВ, 51)) утемељена је на поступцима понављања, инверзије и интензификације. Граматички субјекат *човек* у поновљеном сегменту конкретизује се употребом атрибута *европски*, а објашњава се као *мера свих ствари, видљивих и невидљивих*. Оваквим пермутованим распоређивањем конгруентних атрибута наглашавају се особине именованог појма. *Differentia specifica* овога примјера јесте у употреби реторичке паузе иза везничко-интензификаторског споја *и то* који се њоме одваја од наглашене синтагме *европски човек*. Употребом претфокусне паузе наглашава се да није *сваки* човјек мјерило свих ствари, већ само *европски*.

Структуре са значењски уопштеним супституентом у функцији субјекта који је дјелимично конкретизован везничко-интензификаторским спојем потврђују наредни примјери:

(2.1.) Али грех Руса је превелик. *Нико* га не може отрпети. *Па ни* Бог. (С. Басара, УИППБ, 173); *Све* је било без смисла, *па и* његова, судбина, али он дуго није могао да се ослободи сујевјерног страха да је њему нанесена посебна неправда,... (М. Селимовић, О, 87); Покушао сам да се смирим, покушао сам да кажем себи да је *све* ионако привид, то је могло некада да ме утешу, али не и сада, у равници, где би *све*, сада сам у тој мисли налазио спас, било другачије, *па и* несрећа. (Д. Албахари, СП, 123).

Објекат, такође, може бити онеобичајен наглашавањем везничко-интензификаторским конструкцијама (3). То потврђују наредни примјери:

(3) Анализирајући распоред до краја првенства, *али и* бодовну предност београдских клубова, Красић сматра да тим Зорана Милинковића чекају већа искушења него конкуренте. (Вечерње новости, 19. 4. 2011, 47); Мисао је то што човек упознаје, везује и спаја не само са светом видљивих, материјалних стварности, *него и* са светом невидљивих, духовних стварности. (Ј. Поповић, ОДВ, 77); Рат огољује људе, истура у први план њихово животињство, себичност, похлепу и грамзивост, *али и* њихову унесрећеност. (Р. Вучковић, ЗС, 283); (...), али припреме за битке никако не запуштају, у Бога се уздају, *али и* сабље оштре. (Д. Ненадић, РОО, 232); Није Ракила разговорљива, једва да процеди покоју реч *а и* њу некако самелје кроза зубе, али свикла је да слуша ларму, навикла се на гласове својих отрцаних синова *а и* воли, што крити, да гледа како се стресају док испијају прве јутарње ракије. (Д. Ненадић, П, 89); Отада је изгубио сваку вјеру, *на и* сваку симпатију, не само за свој Систем, него за системе уопће. (В. Десница, П, 18); Говорили су о ономе што су видјели и чули, па о ономе што су слутили, *на и* о ономе о чему су ћутали. (М. Селимовић, О, 29); Јесте наш Михајло и раније показивао тврдоглавост, велику амбициозност, доследност у науку којег се прихватио, *на и* неку склоност ка догматичном мишљењу, све, дакле, особине које су могле погодовати његовој конверзији у суровог револуционара. (С. Селенић, ОИО, 265); Међутим, читајући упаљиве уводнике „Српскога гласа“, слушајући Драгишина или Драшковићева, Страњаковићева, Грђићева, *на и* Слободанова иступања у Српском културном клубу, одједном сам, први пут не осећајући се као изрод, видео велику несагласност... (С. Селенић, ОИО, 150); Разумевао сам образоване особе које су се љубазно трудиле да говоре једноставним и чисто казаним речима, мање оне који су, олењени неким ружним сплином, својим фрфљањем омаловажавали све *на и* моју потребу да схватим оно што слушам. (С. Селенић, ОИО, 15); Свему постоји граница, *на и* људској суровости. (С. Селенић, ТМ, 303); И управо та непобедива доброта бабе Милуље са којом је и њена унука дочекивала све људе, хулителе готово једнако као и добротинитеље, обезоружавала је, временом, и најогорченије суседе из Добрињске улице, *на и* неподмитљиву Црнамајку! (С. Селенић, ТМ, 239); За људски свет, *али и* за технику, потпуно је ирелевантно шта се око чега окреће; да ли је центар Земља или Сунце. (С. Басара, УИППБ, 213); Она те може претворити у анђела, *али и* у столицу. (С. Басара, УИППБ, 141).

Иако су потврде овог (3) типа најмногобројније, оне су и изразито стилематичне. Осмишљене су на различите начине, потпомогнуте и другим поступцима оформљења синтаксостилема: палилошким понављањима, осамостаљивањем парцелацијом, инверзијом. Уколико су у саставу координираних синтагми „размакнуте“ другим реченичним конституентима, непосредно утичу на уобичајен ред ријечи, уколико се у кумулативним низо-

вима „наслањају“ на побројане јединице, образују градацијске структуре. У неким примјерима интензификацијом су помјерене на крај реченице, па су онда и комуникативно истакнуте, те представљају реченични фокус. Наглашене лексеме у функцији објекта представљају ново у оквиру проширеног ремаатског језгра.

Адвербијалне одредбе (4) ријетко представљају информативно битне јединице у актуелном рашчлањивању реченице. Међутим, поступком интензификације оне постају ријечи са јаким комуникативним акцентом. Забиљежили смо сљедеће примјере овога типа:

(4) Никад ништа није читао, нити што зна, а о свачем уме да говори, и то лепо, и са уверењем. (Ј. Дучић, ГИХ, 285); Баш у том тренутку, поп Шкиљо, (...), поче звонити из све снаге, и то са великим и оба мала звона. (Р. Братић, СОЗ, 129); Једно време долази му некако већ и у главу, па и на уста излази и на нос, и на очи и на уши, како би боље било да га нема. (М. Јосић Вишњић, СП, 247); Да, и овај Дубровник, и он се мења, можда мање приметно, али и он нагоре. (И. Андрић, СП, 562); Нико са љубављу, да, нико и нико и нико са љубављу, али ни са презиром! (Д. Ненадић, ДЖ, 105); Срећа, више не постоји коњица у војсци, ни артиљерија коју вуку коњи, ни коњски превоз у градовима, па ни у селима. (М. Селимовић, О, 54); Оно што, међутим, поуздано знам, јесте да је њено искуство, ма од чега се састојало, чини издвојеном из групе у свим приликама у којима сам је кришом посматрао, па и у „Glegyle Innu“, издвојеном и баш зато са мношвом везаном невидљивим нитима наших, још сасвим одвојених, али слично бедних изопштености. (С. Селенић, ОИО, 56); Мирчетић је, наиме, био један од најзапаженијих активиста фронтоске организације на Косанчићевом венцу, па и шире. (С. Селенић, П, 218); Па и у Београду, са обема ногама на другој обали, Истреп је јасно разликовао једно краљевство од другог, и увек је прекорачивао границу која их дели са пуном свешћу шта чини. (С. Селенић, П, 29); Чини то лукаво, али не и беспрекорно,... (С. Селенић, ТМ, 21); Претпостављају да „обележени“ умиру само привидно; да своде физиолошке потребе на минимум и тако – дишући једном у десет дана – прележе у гробу десет, петнаест, па и двадесет година, док поново не доспеју у милост. (С. Басара, ИУС, 244); Међутим, оно што је представљало још веће изненађење била је чињеница да се он смешио свима нама, и док се извлачио из капута, и док нам се приближавао, и док се поздрављао, па и онда када је напокон сео. (Д. Албахари, П, 171).

Најстилематичније структуре овога типа са изразитом експресивном и емфатичком вриједношћу су оне изведене и поступком потпуног осамостаљивања реченичном парцелацијом. То показују наредни примјери:

(4.1.) У време кад се догађа ова прича, дечаци од осамнаест година су се још заљубљивали. И то смртно! (М. Капор, 111П, 70); Због полубожан-

ског статуса који тај писац (*по мом мишљењу неоправдано*) ужива, прича се преносила искључиво усмено, обично у глуво доба ноћи. *И то* шапатам. (С. Басара, УИППБ, 171).

У пети тип (5) отклоне уврстили смо примјере са интензификованим атрибутима, што конгруентним, што неконгруентним. У зависности од употријебљеног везничко-интензификаторског споја, могу се реализовати у саставу координираних и субординираних синтагми. Када је ријеч о везничко-интензификаторском споју *и то* у субординираним синтагмама „овим типом интензификације може се истаћи било који зависни реченични члан (објекат, атрибут или адвербијална одредба), с тим да овакво истицање конгруентног атрибута обавезно прати и поступак његове пермутације у позицију.“ (М. Ковачевић 2000: 331). Наводимо примјере за оба типа ових стилистичких одступања:

(5) Цар Мурат, коме је Милош забио нож од учкура до грла бијела, волио је изнад свега лов на животиње, *али и* на људе. (Р. Братић, СОЗ, 112); Милија је осуђен на вјешање, *и то* за ноге. (Р. Братић, СОЗ, 98); Лондон, ту, одмах после рата, није био град, ни чист, ни светао, ни леп, *а ни* насмејан. (М. Црњански, РОЛ, 92); Кад жена нема деце, и кад младост прође, у њој се помешају љубавни осећаји, *на и* сестрински, *на и* матерински – ја сад живим само за вас. (М. Црњански, РОЛ, 38); И пре искуства са Симонидом, ја сам помало сумњао у представљачку моћ цртежа, модела, фотографија, извештаја, *на и* успомена. (Б. Пекић, ХАН, 243); Изгледа ми да се у извесним лекарима, *и то* у оним бољим, интелигентнијим, дешава чудан процес. (И. Андрић, ЗПП, 62); Лагао бих, наравно, када бих тврдио да ми баш нимало није годило друштво све самих угледних грађана престонице, дипломатског кора, *на и* самог кнежевског пара. (С. Селенић, ОИО, 132); Опомени се да је госпа Катарина инструмент његовог, *на и* нашег спасења. (С. Басара, УИППБ, 110); Глас иза зида, плусак воде, удаљени клепет, сваки звук, *на и* најтиши, *све* је било довољно да ме на тренутак паралише. (Д. Албахари, МР, 79); Сва тројица смо се њихали, иако није дувао ни најблажи поветарац, и када смо напокон кроз Даброву стигли до Бизонове и ушли у стражње алеје, покривене шљунком, сваки каменчић, *на и* најмањи, представљао је скоро непремостиву препреку. (Д. Албахари, СП, 78); Нисам знао како сам ту доспео, нисам знао како сам изашао из собе Даниела Атијаса, нисам знао шта се десило са унуком Ивана Матулића, једино сам знао да ми се при сваком покрету, *на и* најмањем, глава сасвим распадала и потом на неки волшебни начин поново састављала. (Д. Албахари, СП, 71).

Овај тип примјера карактеришу и инверзије конгруентних атрибута који су постпоновани, али и наглашени везничко-интензификаторским спојем. На примјер:

(5.1.) Али је Христовој речи била ипак одређена победа, *и то* већа него ичем другом што је изговорено међу људима. (Ј. Дучић, ГИХ, 283).

У овом раду ексцерпиране примјере класификовали смо по типовима у складу са критеријумом наглашености појединих синтаксичких конституената. Синтаксостилеме оформљене употребом везничко-интензификаторских спојева подијелили смо у сљедеће типове: предикат (1) и именски (прилошки) предикат (1.1.) истакнут везничко-интензификаторским спојевима; субјекат наглашен употребом везничко-интензификаторских спојева (2); интензификација објекта (3) везничко-интензификаторским спојевима; наглашавање адвербијалних одредби (4) везничко-интензификаторским конструкцијама и истицање атрибута поступком интензификације (5). Лингвостилистичка анализа примјера показала је да поступци интензификације везничко-интензификаторским спојевима директно утичу на граматичко-семантички ред ријечи, а поготово на информативне вриједности наглашених реченичних чланова. Без обзира о ком синтаксичком конституенту је ријеч, истицањем, он постаје или ново у саставу рематског језгра, или реченични фокус. Чак и реченични чланови, попут адвербијалних одредби (4), постају информативно најзначајнија мјеста у реченици. Овај тип наглашавања, неријетко је осложен другим лингвостилистичким поступцима оформљења синтаксостилема. Онеобичајења настала овим поступком могу имати и емфатичке вриједности, као што смо видјели код неких примјера наглашавања субјекта (2) и објекта (3). Преобразовањем стилистички неутралне у стилистички маркирану структуру поступком везничко-интензификаторског истицања формирају се конструкције својствене свим функционалним стилевима.

Литература:

- Ковачевић 1998: М. Ковачевић, *Синтакса сложене реченице у српском језику*, Београд: Рашка школа.
- Ковачевић 1998: М. Ковачевић, *Стилске фигуре и књижевни текст*, Београд: Требник.
- Ковачевић 2000: М. Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Крагујевац: Кантакузин.
- Ковачевић 2003: М. Ковачевић, *Граматицке и стилистичке теме*, Бања Лука: Књижевна задруга.
- Мразовић, Vukadinović 2009: Р. Mrazović, Z. Vukadinović, *Gramatika srpskog jezika za strance Sremski Karlovci*, Novi Sad: Knjižarnica Zorana Stojanovića.

- Павловић 1972: М. Павловић, *Проблеми синтаксе и језички динамизам*, Београд.
- Павловић 2012: С. Ј. Павловић, *Позиционирање субјекта, предиката и објекта у старосрпском језику XII и XIII века*, Београд: *Јужнословенски филолог LXVIII*, бр. 68, 2012, 7–26.
- Поповић 1960: Б. Поповић, *Два огледа из теорије стила*, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић 2004: Љ. Поповић, *Ред речи у реченици*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност.
- Прањић 1968/1985: К. Прањић, *Језик и књижевно дјело. Огледи за лингвостилистичку анализу књижевних текстова*, Загреб: Школска књига, Београд: Нова Просвета.
- РМС (1967–1976) – *Речник српскохрватскога књижевног језика*, 1–6, Нови Сад: Матица српска.
- Силић 1984: Ј. Silić, *Od rečenice do teksta*, Zagreb: Liber.
- Симеон 1969: R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I/II*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Симић 1998: Р. Симић, *Опита стилистика*, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.
- Симић 2001: Р. Симић, *Српска граматика I*, Београд: МХ „Актуел“.
- Станојевић 2002: Д. Станојевић, *Стилистика „Златног руна“*, Панчево: Мали Немо.
- Тошовић 2002: Б. Тошовић, *Функционални стилови*, Сарајево: Свјетлост.

Nina S. Milanović

SYNTAXSTYLEMES OF WORD ORDER CREATED BY USING
CONJUNCTION-INTENSIFYING COMPOUNDS IN STANDARD
SERBIAN LANGUAGE

Summary

Linguostylistic analysis of syntaxstylemes created by the process of intensification by using conjunction – intensifying compounds showed that these linguostylistic procedures directly affect grammatical and semantic word order, especially the informational value of pronounced sentence members. No matter what syntactic constituent is in question, by emphasising it, it becomes either something new in a rhematic core or the sentence focus. This type of emphasis often becomes more complex by using other linguostylistic procedures of forming syntaxstylemes. Stylistic deviations created by this method can have emphatic values. Structures typical to all functional styles are being formed by reformation of stylistically neutral structure in a stylistic marked structure by using conjunction-intensifying compounds.